

נושא: ועדת היגוי מס' 4 – "ניידות": גיבוש הנחיות תכנון לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם

מועד הישיבה: 19.10.2020

מועד הפצת הסיכום: 26.10.2020

הערה: הישיבה נערכה באופן מקוון

עיקרי הדברים (מצ"ב מצגות מלוות)

- יו"ר ועדת ההיגוי, גנאדי קמנצקי, בירך את חברי הוועדה והדגיש את החשיבות של גיבוש ההנחיות לתכנון ניידות לילדים צעירים ומשפחותיהם בזמן שמתוכננת הרחבה ושדרוג משמעותי של מערכות הסעת ההמונים בישראל. לישיבה הצטרף שמעון אבני, מנהל אגף ההסעות במשרד החינוך, וכן אורית שמיר שמרכזת את פעילות הוועדה במשרד החינוך.
- חברת צוות העבודה, ד"ר דנה שי, הציגה את הרקע הפסיכולוגי-התפתחותי להכנת הנחיות התכנון בנושא הניידות. בין היתר, היא הדגישה את החשיבות של מתן מקום לפעילות עצמאית של ילדות וילדים צעירים, עיצוב מרחבים שמשפחות יכולות להתארגן ולתקשר בהם בנוחות, שימת דגש על הסרת מכשולים היוצרים לחץ מיותר על המלווה המבוגר/ת, יצירת מרחבים אשר מעניקים משמעות ואיכות למסע של הילד או הילדה יחד עם המלווה, ועידוד קשר בין הילד או הילדה והמלווה לאורך הנסיעה, הרכיבה או ההליכה.
- חבר צוות העבודה, יועץ התחבורה ד"ר רוברט אסחאק, בסיועו של יועץ הנוף רם איזנברג, הציג את עיקרי ההנחיות המוצעות לתכנון אמצעי הניידות. החלק הראשון הציג את המאפיינים הייחודיים של דפוסי הניידות של ילדים וילדות צעירים על סמך ניתוח סקר הרגלי נסיעה של חברת נתיבי איילון עבור גילאי לידה עד 9, בחלוקה לאוכלוסייה הכללית ובדגש מיוחד על יישוביים ערביים ועל בני ברק החרדית. סקר הרגלי הנסיעה מראה כי ככלל, מרבית הילדות והילדים הצעירים עדיין מתניידים בהליכה ובנסיעה ברכב הפרטי. באופן ייחודי, בבני ברק קיימת ניידות רבה יחסית גם בתחבורה ציבורית, וביישובים הערביים עלה כי קיים שימוש גבוה יחסית בהסעות מאורגנות. נתונים אלה מראים כי במצב הנוכחי ישנו שימוש מועט יחסית בתחבורה ציבורית ובאופניים, וכי הנחיות תכנון יכולות לעודד את השימוש באמצעים אלה. זאת, לצד הצורך במתן מענה לרכב הפרטי, שעדיין דומיננטי ביישובים רבים.
- חבר צוות העבודה, יועץ התחבורה ד"ר רוברט אסחאק, בסיועו של יועץ הנוף רם איזנברג, הציג את עיקרי ההנחיות המוצעות לתכנון אמצעי התחבורה הציבורית, בדגש על תכנון סביבת המתנה, אזורי המעבר בין אמצעי התחבורה השונים וכלי הרכב עצמם.
- ד"ר תמיר בלשה, חבר בצוות כתיבת הנחיות משרד התחבורה להסדרי תנועה בקרבת מוסדות חינוך, הציג את ההנחיות שאושרו באוקטובר 2019 על מנת לספק סביבות בטוחות יותר בקרבת מוסדות חינוך ולעודד הגעה אליהם בהליכה ובאמצעות אופניים, תוך הסדרת נגישות הרכב הפרטי. מסמך ההנחיות מציע להתייחס לסוגיה משלב התכנון הסטטוטורי, כשקובעים את המיקום של מוסדות אלה, ועד לתכנון לביצוע. המסמך מציע פתרונות למגוון מוסדות חינוך, תוך התייחסות לדפוסי הניידות והמגבלות החלות על אזורים אלה.
- חברי צוות העבודה, יועץ התחבורה ד"ר רוברט אסחאק ויועץ הנוף רם איזנברג, הציגו את עיקרי ההנחיות המוצעות לשיפור הניידות להולכי רגל, אופניים ורכב פרטי בקרבת מוקדים לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם. פרק זה מהווה השלמה לפרק הקודם אשר עסק בתכנון "מרחב הרחוב". נערך דיון פתוח בשאלה האם יש להשקיע בשילוט ותמרוחים שיבהירו את תפקוד הרחוב לילדים צעירים ויעודדו בטיחות בדרכים או שעדיף להשקיע באמצעים עיצוביים אינטואיטיביים ומגוונים יותר כגון מקומות אחיזה, צמחייה וכדומה, אשר יעודדו ילדות וילדים צעירים לפרש עצמאית את המרחב.

- נציגת משרד התחבורה, טופז פלד-שטינברג, ברכה על הכנסת הפרספקטיבה של ילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם לתכנון התנועה. היא ציינה מספר דגשים:
  - חשוב להעלות את סוגיית הבטיחות, שרלוונטית כמובן גם לקשישים ובעלי מוגבלויות והתייחסות אליה תורמת לכלל האוכלוסייה.
  - משרד התחבורה מפתח מערך למידת עמיתים/הכשרות. הנושא של תכנון לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם יכול להשתלב בפרויקט זה להכשרת מתכנני התנועה.
  - יש לחדד את היחס בין ההנחיות ובין שלביות תהליכי התכנון, גם בנוגע לשילוב בעלי עניין וגם בנוגע לזמן הנכון להתייחסות לכל הנחיה במסגרת תהליך התכנון. זאת, על מנת להבטיח יישום נכון של ההנחיות.
  - מוסדות התכנון עדיים דנים בתחבורה ציבורית ביחס לתנועת יוממים למקומות עבודה. התניידות עם ילדים וילדות צעירים מחייבת פרספקטיבה וכלים שונים.
  - נושא הניידות באופניים נמצא בשלב של פיתוח ולמידה. חשוב להבין כיצד נכון לעודד רכיבה, זהו נושא לא פתור שחשוב לקיים עליו עוד חשיבה.
  - חשוב לחזור ולהדגיש את החשיבות של צל במרחב הציבורי כתשתית תומכת לניידות, במיוחד בניידות עם ילדים צעירים.
  - יצירת הקשר בין העבודה הנוכחית ובין מסמך ההנחיות לתכנון הסדרי תנועה בסמוך למוסדות חינוך הוא נכון וחשוב. היא מברכת גם על שיתוף הפעולה עם הרשות לבטיחות בדרכים, וממליצה לקשר את העבודה גם לרשות התחבורה הציבורית במשרד התחבורה.

עיקרי התייחסות המשתתפים (התייחסויות נוספות נשלחו בכתב):

- **מאיה טופול, נציגת מינהל התכנון:**
  - הנתונים אודות הרגלי הנסיעה צריכים לשמש לזיהוי הסיבות להתפלגות הנסיעה כפי שהיא כיום ולעודד מעבר לשימוש בתחבורה מקיימת. דוגמה מרכזית לכך היא אוטובוסים בינעירוניים שאינם נגישים, ולכן רבים אינם יכולים להשתמש בהם. אם יוגשו – יותר ישתמשו.
  - בתכנון תחבורה ציבורית חשוב לייצר שבילים מופרדים באזורי ההתארגנות והתנועה מ"ההמון הסוער" שישמש גם אנשים עם ילדים, קשישים ובעלי מוגבלויות. קיימת דוגמה טובה לכך בברצלונה.
  - חשוב לתת את הדעת למגוון הצרכים באוכלוסייה, בעיקר כאשר מתייחסים למרכיבים שנועים לשמש בעלי מוגבלויות. זאת, על מנת למנוע פגיעה באוכלוסיות בזמן התאמת המרחב לילדים צעירים. דוגמה לכך היא ההנחיה הנוגעת למדבקות בתחנות האוטובוס.
  - חשוב שלא ליצור התערבויות שיוצרות רעש ויזואלי במרחב הציבורי, ואינן הופכת את המרחב ל"דיסנילנד". דוגמה טובה לכך היא ההצעה להתערבות ברצפה, באופן שאינו יוצר מכשולים.
  - ישנה חשיבות רבה לשלב את נושא הבטיחות בדרכים עם נושא הביטחון. למשל, לא נכון להמליץ שילדים צעירים יחצו לבד גינה ציבורית רק כדי שלא ילכו ברחוב. ישנן סכנות נוספות הנכנסות למערך השיקולים של הורים.
  - חשוב מאוד לעודד פעילות של משמרות זהב בסמוך למוסדות החינוך.
  - הציעה לבחון קידום תחרות עיצובית לסביבת תחנת אוטובוס מתאימה לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם. משתתפים אחרים העירו כי ניתן לקדם זאת כשיתוף פעולה עם המרכז לשלטון מקומי/אוניברסיטאות, אך תוך הקפדה על תוצר שניתן ליישום.
- **איילת גבעתי, "בטרם":**
  - "בטרם" ערכו בעבר בחינה של סקרי ניידות ובחנו לחסמים לניידות של ילדות וילדים צעירים. אחד החסמים המרכזיים הוא מכשולים במרחב המדרכה. בנוסף, ישנה עליה בכמות הילדים הנפגעים מתאונות דרכים, במיוחד במגזר הערבי שסובל ממחסור בתשתיות. חשוב

שהמרחב יהיה נוח, נעים ומעניין אבל חשוב עוד יותר לשים לב גם שהמרחב יהיה בטוח, במיוחד ככל שמעודדים הליכה ברגל.

- חשוב לייצר מסלולים אלטרנטיביים לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם. ילדים עד גיל 9 לא צריכים לחצות כביש לבד. יתרה מכך, חשוב להכין אותם לגיל זה על ידי הנחיה מתמשכת כיצד לנוע ברחוב בטוח. במסגרת זו, חשוב אולי להציע הפרדה מרחבית בין אמצעי ניידות.
- בכלי הרכב, חשוב לשים דגש על אמצעי עגינה שמתאימים גם לכסאות גלגלים וגם לעגלות, כולל מתן הנחיות לשימוש נכון במתקנים. בנוסף, כיום בקווים בינעירוניים ישנה חובת חגורות בטיחות. בנסיעה עירונית, חשוב לאפשר להורה לקבע סלקלים או מתקנים אחרים באמצעות חגורות מתאימות.
- רכבים ואופניים שיתופיים נכנסים כיום בערים רבות. נדרשת התייחסות למושבי בטיחות, קסדות לילדים וכדומה.
- פרויקטים של "אוטובוס מהלך" הם מבורכים אבל לא הצליחו לקנות אחיזה בישראל. חשוב להבין מהם החסמים המקומיים לתפעול של פרויקטים מסוג זה.

- **ועי לביא, אדריכל עיריית באר שבע,** העיר כי אחד האתגרים המרכזיים הוא הגעה של מלווים למוסדות חינוך המצריכים ליווי של הילדים (מעונות יום, גני ילדים). הפתרונות של נשק-סע או חניה רחוקה אינם רלוונטי במקרים אלה. המצב חמור במיוחד כאשר מעודדים בניית אשכולות גנים.
- **ודד סלומון, אדריכלית משרד השיכון,** ציינה כי משרד השיכון פועל להטמעת מיקום מגרשים ציבוריים בלב שכונת המגורים על מנת לעודד הליכתיות. חשוב לעשות זאת כבר בשלב התכנון הסטטוטורי.
- **ד"ר דנה שי, חברת צוות העבודה:**

- החשיבות של הסדרי תנועה בקרבת מוסדות ציבור אינה נוגעת רק לבטיחות, אלא גם חיונית לשיפור הקשר בין המלווה והילד. לילדים ישנם צרכים שונים, וצריך לאפשר מרחב היפרדות בטוח ונוח מהמלווה המבוגר.
- עמודונים הסמוכים לכביש מהווים סכנה בטיחותית חמורה לילדים צעירים כיוון שהם מעודדים אותם לטפס בסמוך למקום מסוכן. חשוב להתייחס לכך בהנחיות.
- הסכנה של קורקינטים ואופניים חשמליים מאיימת מאוד על הבטיחות של ילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם ומצריכה מענה.

- **נועה עופרן, נציגת משרד החינוך,** חיזקה את הטענה כי יש למנוע עומס ויזואלי במרחב הציבורי. במקום זאת, הציעה לעשות שימוש בצמחייה ובמגוון חומרים על מנת לתת מענה ועניין לילדים צעירים, מבלי להציע שילוט מיותר.
- **עירית לבהר-גבאי, נציגת עיריית תל אביב-יפו:**

- קיים מתח בין היצירתיות של ההנחיות ובין המציאות המחייבת התייחסות לתקנות בטיחות באופן סדיר וצפוי. לדעתה, ההגעה לגני ילדים צריכה להיות בעיקרה בהליכה ברגל ואופניים בשל הקרבה שלהם למבני המגורים, ועדכון הנחיות משרד התחבורה היה צריך לדעתה להוות הזדמנות לשים על כך דגש. בתוך כך, חשוב להתייחס לחניות האופניים כיוון שזו מצוקת החניה הבאה.
- ישנה חשיבות לפתרונות טקטיים, במיוחד במקרים בהם צפויה התנגדות למהלכים שמעוניינים להוביל. בתל אביב יפו מעוניינים לקדם School Streets המאפשרים סגירה שעתית של רחובות, בשעות ההגעה והיציאה ממוסד החינוך, בשיתוף הקהילה.

- **נציגת עיריית חולון, נגה אלבוים:**
- מעוניינת להבין מה הפתרון לאחריות הורים על ילדים שאינם שלהם מבחינה ביטוחית במסגרת "אוטובוס הליכה".
- צריך להתייחס לסוגיה של חניות אופניים מחוץ לשטח בית הספר. חוזר מנכ"ל מנחה על חניה ברחוב, אך ילדים חוששים להשאיר את האופניים בשל סכנת הגניבות.
- **רמה זילבר, נציגת משרד הבריאות,** העלתה את הסכנה של התפרצות ילדים צעירים לכביש. בנוסף, הדגישה את החשיבות של תכנון דרך מוצלת ונעימה למוסדות החינוך מבחינה בריאותית, הן של

ההורים והילדים והן של השכנים הגרים בסמוך למוסדות החינוך וסובלים מהעומסים. בפרק הבא, הציעה להתייחס להסדרי נסיעה בסמוך לגנים פרטיים, אשר אינם מקבלים מענה מספק כיום.

● **סימה חדד, נציגת המועצה לגיל הרך,** העירה כי רבים מהנושאים בהם הועדה הנוכחית עוסקת משותפים, מבחינת עניין וגישה, למועצה לגיל הרך. העלתה את החשיבות של מתן מענה לשונות בין קהילות, בין היתר על ידי שיתוף הקהילה בשלבי התכנון והביצוע. בהקשר זה, ישנה חשיבות רבה לשדרוג תשתיות קיימות לעומת תכנון סביבות חדשות.

● **מוסטפא אבו רומי, אדריכל ומומחה לתכנון מוסדות ציבור:**

- קיימת שונות רבה בין יישובים ערביים וסקר הרגלי הנסיעה של נתיבי איילון אינו מייצג את כלל היישובים. חשוב בהמשך להתייחס גם ליישובי הצפון והדרום.
- בחמש השנים האחרונות התחילו לפתח תחבורה ציבורית ביישובים ערביים וחשוב להבין מהם החסמים לקידומה כיוון שקיים פוטנציאל עצום.
- בשלב הבא, מוצע להתייחס למעונות יום רשמיים לסוגיהם ולמעונות יום פרטיים – במיוחד ביישובים ערביים.
- חשוב מאוד להתייחס להיבטים התנועתיים כבר בעת תכנון מוסדות הציבור ברמה הממשלתית וגם בדרגים במחוזות וברשויות המקומיות.

● **אסתי כהן-ליס, נציגת משרד השיכון:**

- חשוב לשים דגש בתחנות אוטובוס על הפרדה באמצעות צמחייה בין מדרכה ובין המסעה כיוון שילדים צעירים הנם בגובה אגזוז האוטובוס וסובלים מזיהום האוויר.
- בני ברק אינה דוגמה מייצגת של אוכלוסייה חרדית. בערים כמו אלעד, הטופוגרפיה מהווה מכשול רציני להליכתיות. חשוב להתייחס למקומות שאינם מישוריים.

● **דניאלה בן-עטר, נציגת קרן ברנרד ון ליר:**

- בועדת ההיגוי חברים נציגי משרדי ממשלה ורשויות מקומיות, חברה אזרחית ואקדמיה. זו הזדמנות מצוינת לייצר שיתופי פעולה. מזמינה את החברים לשלוח לצוות העבודה מידע על התכניות המקודמות בכל ארגון על מנת שיוכלו להטמיע את ההזדמנויות בהמשך העבודה.

סיכום ונקודות להמשך

- חברי הועדה יעבירו למנהלי הפרויקט הערות מפורטות/חומרים נוספים בנוגע לטיוטת הפרק עד לתאריך 1.11.2020. חומרים אלה יכולים לכלול גם תכניות של הארגונים השונים, אשר יכולות להתחבר למסמך ההנחיות.
- הישיבה הבאה בנושא "מוסדות ציבור" תערך בעוד מספר חודשים. מועד וזימון מסודר ישלחו בהמשך.